

Na otázku súčasného školského vzdelávania a jeho diferencovania na humanitné a prírodovedné vyslovil profesor Suchodolski v tejto práci nový názor, odlišný od doterajšieho tradičného chápania tzv. reálneho a klasického vzdelania. Autor sa nestotožňuje so súčasnou pedagogickou praxou na stredných školách. V uvedenej práci vysvetľuje nový obsah pojmu humanitné vzdelanie v socialistickej spoločnosti. Hovorí, že jedine tradícia spôsobila, že napr. umelecký obraz, socha sú vysoko hodnotené preto, že sú umelecké diela. Technika a jej výsledky, ktoré o nič menej nesvedčia o umeleckosti výrobu svojho majstra, sú však nedocenené, hoci majú nesporne väčší a bez-

prostredný vplyv na pretváranie človeka. V modernej pedagogike, ako to vyplýva z obsahu tejto publikácie, treba preto revidovať doteraz ustálenú klasickú schému vzdelávania a jeho tradičné hodnotenie v zhode s prebiehajúcou filozofickou diskusiou.

Uvedená knižka je stručná, ale veľmi podnetná informácia. Je náročná svojimi námetmi. Vyžaduje pripraveného čitateľa, ktorý si musí pri jej štúdiu zaradiť mnohé problémy a uviesť ich do systému vedných poznatkov z filozofie a pedagogiky. Poslanie tejto knižky sa tým však neohraničuje len na pracovníkov v oblasti filozofie alebo pedagogiky.

Božena Švihranová

K ŠTEJNOVEJ KNIHE O TECHNOKRATOCH A MANAŽÉROCH

Vydavateľstvo Obzor vydalo v júli 1965 218 stránovú publikáciu Jiřího Štejn a *Technokrati a manažéri*. Uvedená publikácia vyšla v edícii Veda a súčasnosť. Kniha vzbudila v čitateľskej verejnosti značnú pozornosť. V tlači i v rozhlase objavili sa viaceré posudky. Kniha bola a je propagovaná ako osozná práca, vysvetľujúca a kritizujúca technokratické a manažérske teórie západných buržoáznych sociológov, najmä Thorsteina Bundeho Veblena, Howarda Scotta a Jamesa Burnhama.

V predslove knihy prisudzuje autor práci nielen sociologický, ale aj filozofický význam, keď píše, že „naša práca sa dotýka všeobecnej problematiky filozofie v hraniciach zvoleného úseku“ (str. 10). V záložke knihy sa dočítame, že autor „na základe bohatého pramenného materiálu oboznamuje našu čitateľskú verejnosť so základnými filozofickými problémami techniky“. Takéto uvedenie práce autorom núti nás hlbšie sa zamyslieť nad tým, čo je v práci skutočne hodnotné, čo „spláca daň“ riešeniu filozofických problémov techniky a čo z toho všetkého má ozajstnú filozofickú hodnotu. S prihliadnutím na

uvedené okolnosti práca „Technokrati a manažéri“ si zasluhuje pozornosť filozofov. Kniha je rozdelená do dvoch častí, okrem toho má predslov a úvod a je zakončená zoznamom literatúry a prameňov.

V prvej časti sa autor zamieňa v vznik Technického spolku a technokratickej školy v USA, uvádza základné dáta zo životopisu Thorsteina Bundeho Veblena a Howarda Scotta, ktorých právom označuje za otcov amerického technokratizmu, a vymedzuje pojem technokracie. Ďalej vysvetľuje program technokracie a spôsob, akým chceli predstavitelia technokratizmu uviesť svoje myšlienky do praxe. Za hlavný prostriedok na dosiahnutie cieľa zvolili zrušenie peňažného systému, ignorovanie teórie politickej ekonomie, najmä teórie hodnoty. Vyhlasovali ju za romantickú koncepciu, snažili sa rozširovať a presadzovať nový spôsob rozdeľovania národného dôchodku na podklade množstva vynaloženej energie pri práci. Vystupovali s plánom hojnosti, ktorý sa mal realizovať prostredníctvom bezchybného technického plánovania.

Okrem toho sa autor v tejto časti za-

oberá teoretickou základňou technokratizmu, najmä teóriou energetických určovateľov a rovnovážneho zaťaženia, priemyselnou filozofiou, absolutizáciou fyzikálno-technickej stránky výroby. V závere prvej časti venuje J. Štejn pozornosť technokratickému výkladu spoločnosti a ideológii americkej technokracie, ktorá vyúsťuje v teóriu miznutia robotníckej triedy a vzniku „strednej triedy“. V tejto časti sa menej dočítame o základných omyloch technokratov, o ich metodologicky pomýlenom prístupe k analýze spoločenskej reality a o ich zásadnom odmietavom postoji voči marxistickej teórii hospodársko-spoločenských formácií, tried, triedneho boja, štátu a pod.

V druhej časti sa dozvieme o Jamesovi Burnhamovi, o jeho životopisných dátach, jeho činnosti, práci a názoroch. Burnhamova teória manažérskej revolúcie tvorí v podstate obsahovú náplň druhej časti knihy. Táto časť je štruktúrne usporiadaná tak, že vychádza od vysvetlenia pojmu manažér k Burnhamovým názorom na jednotlivé spoločenské javy. Vysvetľuje Burnhamov postoj ku kapitalistickej a socialistickej spoločnosti. V rozbere teórie manažérskej revolúcie uvádza manažérske charakteristiky vývoja spoločnosti, prečo podľa manažérov socializmus nie je dobrý, aká má byť manažérska spoločnosť a manažérske názory v oblasti politickej ekonomie. Ďalej vysvetľuje Burnhamovu ideu svetového štátu a sféry superštátov. Podobne ako v prvej časti aj v tejto sa menej dočítame o kritike manažérskej ideológie, o negativistických a nerealistických Burnhamových názoroch na jednotlivé spoločenské javy, o kritike manažérskej ideológie v celku. V závere druhej časti (VIII. Komunizmus príde a zostane) autor uvádza, ako sa mení pomer síl v prospech socializmu a tým sa zmenšuje možnosť použitia násilnej metódy v boji proti krajinám socializmu. Za takýchto podmienok v celosvetovom meradle dochádza často k pokusom o zneváženie hospodárskych výsledkov socialistických krajín, o silné anti-

komunistické štvanie. Záverečná myšlienka autorova spočíva v tvrdení, že socialistickej spoločnosti nehrozí nijaké technokratické nebezpečenstvo, že v nej je zabezpečené rozširovanie a upevňovanie systému socialistickej demokracie.

Opäť zdôrazňujeme, že nám nejde o analýzu diela z hľadiska sociológie alebo politickej ekonomie, ale chceme zväziť, akú filozofickú hodnotu sme dostali do rúk, keď sa na knižnom trhu objavila táto publikácia.

Prácu sme niekoľkokrát pozorne prečítali, ale v celej publikácii sme nenašli originálnu myšlienku, ktorá by znamenala hlboký rozbor a kritiku technokratizmu alebo manažérizmu z pozície filozofického zovšeobecnenia. Filozofická analýza týchto teórií je viac ako potrebná. Technický pokrok neustále napreduje a zasahuje celú spoločnosť viac, ako si to teraz uvedomujeme. Za takýchto podmienok, keď sa nám nedostáva dialektickomaterialistického filozofického prehodnotenia nových rozvíjajúcich sa javov, nebolo by žiadúce, aby medzeru, vákuum, prázdnotu vyplnili iné koncepcie. Všetkým týmto teóriám treba venovať mimoriadnu filozofickú pozornosť a dávať ich čitateľovi radšej prehodnotené, než aby sme ho stavali pred otázku, ako si má túto alebo inú stránku problému vysvetliť. Z tohto hľadiska autor zostal čitateľovi dlžný, keď sa rozhodol svojsky „zoznámiť“ čitateľa s názormi a pojmi, s ktorými sa bude stretávať stále častejšie v štúdiách a úvahách o našej dobe“ (str. 11). Čitateľ nakoniec nevie, čo treba považovať za správny a čo za zlý názor. Ak prihliadneme na tých, ktorým je publikácia určená (ide o populárny, prípadne vedecko-populárny výklad), dosahujeme v konečnom dôsledku opačný cieľ, než sme si vytýčili. Očakávané čitateľovo zamyslenie a prehodnotenie sa nedostaví, ale sa otvorí cesta pre subjektivistické, voluntaristické, pozitivistické vysvetľovanie spoločenského dopadu technického pokroku. Vysoká frekvencia výrazov: „podľa názorov technokratov“, „podľa názoru Scotta“, „vy-

svetlovali to takto“, „podľa ich návrhu uvažujú nasledovne“ a pod. je práve takým ventilom, ktorý nie je žiadúci a vedie skôr k pohodlníctvu.

Autor sľubuje systematické zoznámenie s pojmami a názormi. Žiaľ, toto zoznamovanie je len v rovine technokratizmu a manažérizmu. Pojem technokracia vysvetľuje podľa názorov Scottových a Parrishových, uverejnených v amerických novinách, „ako formu štátnej moci, ako organizáciu — hnutie, ako teóriu spoločenského vývoja, ako metódu spoločenskej rekonštrukcie“ (str. 44—49). Je prirodzené, že z hľadiska dialektikomaterialistického takéto vymedzenie pojmu technokracia nie je ani správne ani žiadúce a vyhovuje len zakladateľom a prívržencom technokratizmu. Filozofická hodnota takéhoto a podobného vymedzenia pojmov je pochybná. Zamyslime sa len nad poslednou charakteristickou črtou technokracie, nad „metódou spoločenskej rekonštrukcie“, a položme si otázku, či sme my, marxisti, za spoločenskú rekonštrukciu v kapitalisticko-hospodárskej spoločenskej formácii. Odpoveď môže byť len kladná. Áno, sme za zmenu kapitalistických spoločenských pomerov. Ak sme za spoločenskú rekonštrukciu a ak spoločenská rekonštrukcia je cieľom technokracie, potom musíme byť za technokraciu. K takýmto a podobným nedôslednostiam vedie nekritické preberanie názorov iných, keď si nepoložíme otázku, o akú spoločenskú rekonštrukciu technokratom vlastne ide. K takýmto nejasnostiam vedie taká publikácia, v ktorej sa nedočítame, čo vlastne je technokratizmus z hľadiska svetonázoru.

V druhej kapitole prvej časti je sľubný názov *Základné omyly technokratov*. Čitateľ sa teší, ako autor vyjasní principiálne nedostatky týchto teórií, ako vedľa ich názorov postaví naše vysvetlenie technokratizmu. Aké veľké očakávanie, také veľké sklamanie. Takmer nijaká analýza omylov technokratov, ak neberieme do úvahy opäť citované názory K. Marxa a známeho publicistu Radovana Richtu. Avšak na 75.

strane sa predsa dočítame, že technokratov možno nazvať materialistami, a to mechanickými materialistami. A pre zmenu na 79. strane, že ich materializmus, ktorý označuje ako vulgárny materializmus, vedie k subjektivismu.

V druhej časti začína svoj výklad vysvetľovaním anglického slova „to manage“ a píše: „Ako nás pouča smerodajný The Oxford English Dictionary, má okrem početných iných významov aj tieto:“ (str. 117) a čitateľ sa dozvie, že ide o „spravovanie“, „zaobchádzanie s niečím“, „ovládanie“, „kontrolovanie“, „podriadenie kontrole“, „vládnutie“. Ten istý smerodajný The Oxford Dictionary cituje autor ďalej tak, že „manager“ „je v podstate osoba, ktorá vedie, riadi nejaký podnik alebo inštitúciu a pod.“ Pre koho je vlastne anglický oxfordský slovník smerodajný? Pre nás takáto smerodajnosť je len zahalovaním skutočnosti, nesprávnou interpretáciou, zlým pochopením. Ide predsa o obsah živého pojmu, ktorý práve vo filozofii má celkom iný význam, ktorý podľa nášho názoru mal autor odhaliť.

V snahe podrobne a všestranne vysvetliť Burnhamove myšlienky podáva autor iste nechtiac novú definíciu revolúcie (str. 136) „ako zmenu v najdôležitejších spoločenských organizáciách, v kultúrnych inštitúciách a v skupine mužov v najvyššom postavení“.

Záverom, prínos knihy treba vidieť v tom, že autor informuje o technokracii a manažérizme. Avšak táto informácia nie je kritická. Úlohy, ktoré si autor na začiatku práce vytýčil, len čiastočne splnil. Ospravedlnením nech je komplikovanosť úlohy. Publikácia zároveň poukázala na mnohé problémy, ktoré doteraz neboli v pozornosti filozofov. Čitateľ už dávnejšie počul o teóriách technokratizmu a manažérizmu, no v marxistickej literatúre nebolo k týmto otázkam vyslovené stanovisko. Preto taký záujem o knihu.

Jaromír Klaučo, Emil Duda